

CAT.
COLLECT.
D. 1

35
353

CATALOG

DER

HEBRÄISCHEN HANDSCHRIFTEN

in der

Stadtbibliothek zu Hamburg

und

der sich anschliessenden in anderen Sprachen.

Von

Moritz Steinschneider.

HAMBURG.

OTTO MEISSNER.

1878.

EX BIBLIOTHECA
FRANC. BABINGER

Digitized by Google

**EX BIBLIOTHECA
FRANC. BABINGER**

CATALOG

DER

HANDSCRIFTEN

in der

Stadtbibliothek zu Hamburg.

I. BAND:

Hebräische Handschriften.

Von

Moritz Steinschneider.

HAMBURG.

OTTO MEISSNER.

1878.

CATALOG

DER

HEBRÄISCHEN HANDSCHRIFTEN

in der

Stadtbibliothek zu Hamburg

und

der sich anschliessenden in anderen Sprachen.

Von

Moritz Steinschneider.

EX BIBLIOTHECA
F. M. BARENGER

HAMBURG.

OTTO MEISSNER.

1878.

171. 63 (Uff. 210). Perg. 41 f. Fol., deutsch rabb., alt. F. 1 אני שמואל בן, unten 77 dazu gehörend?

[Raschi, Commentar zum Tr. Baba Batra] bis gegen Endo des 3. Kap., welches f. 17 beginnt. Wolf 4987.

172. 192. 135 f. Sedez, deutsche Cursiv.
Raschi über Tr. Aboda Sara.

173. 314 (Uff. 63). Perg. 57 f. Qu., deutsch rabb. XIV—XV. J., lückenhaft.
[ר' מרפון אומר ישתמש בהן, anf. הוספות] zu Baba Mazia], anf. הרמקבל; vgl. Mai p. 91.

174. 324. 3 Hefte Qu., bezeichnet n. XXI. XXII, XXIV, 80, 56 u. 100 S. das 1: Inceptum Ao. 1703 d. 3. Sept.

¹ Scholia R. Jom Tobh [Lipman Heller] in Mischnam Tamid, s. de Juge Sacrificio. Cap. 1 § 1. In tribus locis sacerdotes excubabant etc. Quia volebant (Mischnici doctores) docere in opere juge sacrificii. Eine latein. Übersetzung dieses Tr. versprach Th. Dassow 1705 (s. Wolf 1484). vgl. unten ². ³.

² J. N. D. Mosis Maimonidis Constitutiones de siclis. Praeceptum affirmativum (sive jubens) unum est, nempe, ut quilibet det dimidium. Hinter jedem Cap. folgen: „Josephi Caronis Ceseph Mischne“ und „Scholia R. Abr. Ben David.“

³ Constitutiones de oblationum confectione sive apparatu. Comprehendunt illae 23 praecepta: 10 praecepta affirmativa. Hier sind nur die 19 Kap. des Maimonides übersetzt.

Eine Übersetzung der beiden letzten, u. zw. ² mit diesem Comm., welche Dassow 1705 versprochen (Wolf 1842, 845) befand sich in Wittenberg (Köcher, Nova Bibl. Hebr. I, 98). Die Autorschaft unseres ganzen Cod. ist daher sehr wahrscheinlich.

175. 21. Pap. und Perg. 534 f. gr. und breit Fol., mitunter 6 Col., gleichmässige span., dem Geübten leicht leserliche Cursiv. Zuletzt הוספת אני הסופר כתבתי זה הספר מוריא"ף עם הפירוש אשר עשה בו הרב ר' נסים ז"ל ושערתיו בו בכל משנה ומשנה הלכה והלכה דברי המרדכי ז"ל וכל פסקיו וגם מסקנות הריב"א ז"ל כתבתיו לאדני התחם הגדול המפורסם מאי"י מרדכי מודרוס נתן נר"ו אשר מקום מושב כבודו ומנהגו כהיום בעיר איניון יעה"א. היו בו עשרים ושלושה קונטרסים נכלל בהם זה הקונטרס וקבלתי ממנו שכר טרתי בשלמות הן על ירו הן על יד אחרים אם במה שבאו המעות אל ידי אם במה שפיע לאדנים בעדי ועם זה הגני פוטר אותו מכל אשר עמלתי ויגעתי בו בהפלת ההשערה פטור גמור ומחלט ובעבור יהיה זה לעדה (so) ביד אדני הנוכח וביד כל הבא מכחו חתמתי שמי פה היום עשרים וחמשה לחדש אלול שנת מאתים וארבעה עשר לפרט האלף הששי ליצירה הוא יום שמנה עשר לחדש

¹) Wolf 576 liest מאיר, es bedeutet aber *maestro*; vorher liest er רב"ה und fragt (p. 577) nach der Bedeutung.

[Isak Corbeil גולה, עמורי נולה], Ende stark defect, ohne Index; 133b להתענג בשבת am Rand 285; f. 2—3 Allerlei von jüngerer Hand, u. A. die Fasten und ihre Veranlassung. Wolf ³567, wo auch die folgenden Uffenbach'schen HSS. nach der Reihe bei Mai kurz angegeben sind. — S. zu Cod. München 135; S. Kohn, HSS. des ungar. Nationalmus. S. 23, wo als Sterbetag 1280 (1820 ist Druckf.).

180. 85. Perg. 203 f. Fol., sehr rein erhalten, klein deutsch rabb., theils roth; 197b: חוק הסופר לא יזק ... איבנו חלם השלמתי זה הספר מצות קטן שמנה בניסן ביום המשה (so) ק'מ'ג (!), לפרט שנת המשת אלפים ומאה וארבעים ושתים לבריא עולם והעקתי מס' המצות שהוא מדויק מאד השם יזכני ללמוד בו ולקיים המצות הכתובות שלי אורי בר שמואל זצ"ל; darunter in Quadratschr. „Librum hunc .. acquisivit Lud. Bourguetus, Verona a judaeo R. Schemuel d. 6. Oct. A. D. 1702“ (mit Worten); gehörte also Unger, ist aber bei Wolf ³568 nicht erwähnt.

¹ Gewöhnliche Gebete

² 11 Festgebete.

³ 19 [Isak Corbeil, wie oben], Index 283 Num. bis f. 21. Vom Brief nur einige Zeilen f. 22a. Die Noten zwischen dem Texte, aber genügend hervorgehoben, oder in kleinerer Schrift.

⁴ 198 [שערים, Isak Düren] שער הראשון בשר שנמלח ושהה nur bis K. 10.

181. 152 (Uff. 109). Perg. 121 (122) f. gothisch, theils roth, XIV. J. F. 1 א"מ ז"ל הלך לעולמו בא' בשבת ונקבר ביום ג' ימים לחדש סיון שנת קנ"ה לפרט תהא מיתתו כפרתו א"ז אחי הנר' זק' הי"ד, im Kislew desselben J., der Bruder des Schreibers, Phöbus (יוביש) starb 9. Adar 165, die Tochter Peslin (לעולמו so) im Kislew desselben J., wurde am 22. Ijjar dess. J. erschlagen. Mai p. 310 verwandelt die *dies fatales* in „*natales*“, was nicht Druckfehler, da er von der Tochter ausdrücklich bemerkt „*lucem adspexisse*.“

[Isak Corbeil, wie oben], Anf. def., f. 1 enthält das Ende des Vorw.; geht nur bis § 199 שלא לאכול מריפה — Die Noten (meist מרפ"א d. i. Perez) im Text kaum herauszufinden. Die HS. scheint durchaus collationirt.

182. 100 (Uff. 191). Perg. 138 f. Qu., deutsch rabb., theils roth; Epigr. אני יהודה בר יצחק גמרותי הספר מצות סר' שופטים שנת קסח לפרט לירח מרחשון [1407] והשג יזכני ולבניי ללמוד ולשכרו כל מה שכתוב בתוכו ולהורישו לכל השייכים לגופי עד סוף כל הדורות ...

¹ [Isak Corbeil, wie oben], Anf. bis § 60 defect; Index zählt 304 N. Zahlreiche Noten in 2 bis 3 Reihen. Wolf ⁴881.

² 138b vgl. צוואות החסיד אל יקה אדם אשה ששמה הוא כשמו. Wolf ⁴881, N. 330.

183. 91 (Uff. 67). Perg. 1 u. 229 f. Oct., ¹ gothisch, ² Quadr. punktirt, beide alt; f. 195 mit blasserer Tinte neben der schmalen Endcolumnne **אני הכותב** הספר לא יחוק לא היום ולא לעולם f. 228; יתודה בר' אליעזר הלוי נ"ע השלמתי לירח כסל (so) אני הוא הכותב קצת והגרמתי (so) ושילמתי שנת קע"ב לפרם קטון וע"כ יזכו הכפר יודא בר' אליעזר הלוי ולה"ה והגרמתי (so) ללמד בו... נאום הצעיר הישור לעיל (אני הצעיר) אהרן בן מתת"ר אלכסנדרוי ib. u. 198; זה הספר קצור וואלכלן בר דוד ז"ל אויערבאך (halb verlöscht, scheint nicht der Schreiber des Cod.). — Auf der Rückseite des Vorbl. sind Geburtsverzeichnungen verwischt, die 2. ל"ק (?) ל"פ. — שלי"ם

¹ [Isak Corbeil, wie oben], Index zählt 293 N. und so das Buch; Noten mit kleineren Lettern. Wolf ³567. F. 195b Kalendarientabelle für Cyclus 269—77 (5112—263).

² Sprüche Salomonis, in Strophenform geschrieben.

³ 229b **דיני בריקות**. המשה אוני אית לריאה נ' מימן. . ואי חסיר Nach Mai: „saepissime impressa,“ ohne nähere Angabe. Die am meisten gedruckten בריקות des Jakob Weil beginnen in der That wie die HS., deren Ende jedoch: **חטט שנמצאה בריאה כשרה**; **דרך הסמפונות באה... ספק כלל צריך שאלת חכם או לחמור ולאמור**.

184. 106. Perg. 178 f. (u. 5 bis, welches zuletzt lag), gothisch, alt, splendid. Gehörte Unger; Wolf ⁵668.

[Isak Corbeil, wie oben], Anf. bis § 12 fehlend, f. 155b ist N. 327 gezählt, also im Ganzen 331, — die Numerirung ist meistens abgeschnitten. — Noten mit kleinen Lettern.

² 158 [Isak Düren, **שערים**, **בשר**] שנמלח ושהה [שערים], Initial unausgefüllt, mit Noten aus **מרדכי**, **אשרי**, **הגמ"ם**, nur bis f. 162. Kap. nicht angegeben, nur **דיני**; defect.

185. 143 (Uff 116). Perg. 84 f. Qu., zusammengesetzt, ¹ grosse alte deutsche Schrift, ² gothisch punktirt. Beide beschädigt.

¹ Index und Vorrede des Isak aus Corbeil; dass das Uebrige in einen andern Codex gebracht worden, „quod ab impostura Judaica alienum non est,“ (Mai p. 327) ist nicht unmöglich, aber kein Anhaltspunkt dafür vorhanden. Dass aber der Codex deutliche Spuren von Brand und Misshandlung trage, hat Mai hier verschwiegen und „temporum vitio“ dafür gesetzt.

² 12 Fragment von Festgebeten, Neujahr bis Ende Sukkot, Vocale nur bis f. 21 hinzugefügt, was Mai wiederum verdreht; vgl. unter N. 105.

186. 151 (Uff. 107). 160 f. breit Oct. deutsch rabb.; f. 156b **סיד הנהגות** ליעק... חוק ונתחוק... חמור בסולם א"ס. מני יתודה בתח"ד נחמיה י"צ סיימתי זה הקוצר (so)

² 18 anf. ה' יראת, weshalb Mai 383 schon hier das B. היראה von Iona Girundi vermuthet und Wolf ³373 ohne Weiteres angiebt; f. 20c mit kleinen Lettern זה השער שורש העיקר; f. 22d אמר ר' שמעון בן לקיש... מאי דכתיב וידי אדם מתחת כנפיהם. Dann kommen die speciellen Bussregeln; Ende f. 27d סוף דבר הכל נשמע... כי זה כל הימים (!). תמו ונשלמו הכפרות, המסורות לסוררים כפרות. מי יספר גבורות אל... והוא דובר והוא מקים Also Excerptaus Anf. רוקק des Elasar Worms (Cat. Bodl. p. 907 [vgl. חיאל f. 8b] und p. 915 n. 2, wo das Akrost. אלעזר nicht hervorgehoben, und den Zusatz in כל בו f. 73d מרוטנבורק (אמר הר"ם מרוטנבורק).

³ 27d ohne Ueberschrift anf. ודי בהם טוב לגבר כי ישא ולא יחטא. נשלם ספר 36a, בכל בקר בהיותינו חי עולם וחי עולם. Dieses angebl. עולם וחי עולם ist in der That eine kürzere Recension des היראה ס' von Jona Gerundi (Cat. Bodl. 1426); auch in N. 88³ und 320¹⁰.

⁴ 28a anf. התשובה שלה לנו הקביה [von Jona Gerundi, Cat. Bodl. 1428; im span. Sendero de Vidas p. 57: Puerta de la contricion]; über ein ähnlich anfangendes Stück s. Brief an Halberstamm vor תנמולי נפש S. 14.

⁵ a) 38a ohne Ueberschrift אמרו בתורה אות הבא בראש תיבה דינה להדגש (vgl. Mai p. 384, der wohl zu entschuldigen ist, wenn er bis f. 46 für Eine Schrift hielt). Zuerst kommen die מבטלין, 39c כמו יברכך שהקפ, עשר תנועות הן 40a, שער משה וכלב 39c, אחרונה באה לכנוי ואינה מהשרש 40d, החיוג 39a, ס' יצירה Citirt 41a, אמרו מדקקים 42a.

b) 42d מסגבי ומנוסי, ס' כחסי, נשלם ספר ניקוד 46b, שמואל. Ist das Schriftchen des Samuel דייקן oder נקדן (s. Kobak's ישרון V, 147); f. 43c שער השניים (in meiner HS. f. 37), 45d שער השלשיים (dort 46b); Ende זכרו שלחו למטה ושבעת וידעת ושבעת... הם למעלה כמו ואכלת ושבעת עתה אבאר רובי מקומות של שכן (so) הנגינות בקוצר מלה f. 51, wo f. 51 folgt מעלה מטה נגינתם בראשיתם bis f. 54b כלולות בכללות למען יחכם ההכם.

⁶ 46b ohne Ueberschrift וע"ג חלקים נתקשרו.. וי"ב חדשים יש בשנה שהרי אנו מונין חמשת אלפים ותשע עשרה f. 46d, שנה לבריאת עולם והא לך ד' שערים של להיות שער האי לא בדו f. 48c (Tekufot; ¹)

¹) Über eine Tekufotformel v. J. 1257, angeblich von Josef Bechor Schor (Goldenthal, Catalog S. 59) s. Geiger, Parschandata S. 41 hebr.

Unsere HS. des, meist aus Disputationen mit Christen compilirten Werkes erstreckt sich über Pentateuch (mit Bezeichnung der Pericopen) bis f. 57 (Rückseite in durchlaufender Columne, hinter Ende von פ' האינו חזק, dann folgt die Stelle bei Grätz S. 436 angeblich aus נצבים, und wieder חזק), f. 58 Richter, Samuel, 58c Jeremia, 59b Ezechiel, 60a Jesaia, 63a Hosea (fehlt Ueberschrift, auf 1, 9 folgt 11, 7 dann f. 63b zu 4, 12), 63c Amos, 64a unten Obadja, b. Micha, c Zeph., Hab., d. Micha, 65d Mal., 66c סליקו התשובות מן החושש ומן הנביאים; Psalmen (ohne Ueberschr.), 71a חסלת התשובות מתהילים; Prov., 71c Hohelied, Threni, 71d Kohelet, Hiob (ohne Ueberschr.) nur 8 Zeilen, endend אל הר"ר יוסף ואתה מה אתה אומר מהו ליייתן א"ל זהו שד א"ל (so) חסר בכאן, darunter בכאן וכו' איהו כו' (so), also sicher defect.

Dieses in kulturhistorischer Hinsicht interessante Werk, dessen Original nur in Cod. Par. 712, bietet in Bezug auf Titel, Verf., Zeitalter u. Uebersicht weitschichtiges Material, dessen Uebersicht einem Anhang vorbehalten ist. Hier folge nur noch eine Erledigung des Titels mit Rücksicht auf ähnliche und confundirte Schriften.

Mai p. 385 schliesst aus der obigen jüngern Glosse, dass unser Werk נצחון heisse, daher Wolf ³⁶⁶², Zunz, z. Gesch. 573, Lit. 271 u. And., zuletzt Berliner, Pletat S. 32. Die von Duker (Mittheil. S. 24) conjicirte HS. Oppenh. 1026 enthält das נצחון des Lipmann (oben N. 48). Allerdings nennt er (Litbl. d. Or. VIII, 84) auch unsere HS. נצחון ישן, wie man, zum Unterschiede von Lipmann's, das von Wagenseil edirte zu nennen pflegt (Catal. Bodl. 625 n. 3962, vgl. Geiger, Proben jüd. Vertheidigung etc., in Breslauer's Volkskalender u. Jahrb. III, 47, so lies in Add. zu Cat. Bodl. p. 2270). Letzteres ist nach Zunz, z. Gesch. 85, von einem deutschen Anonymus im XIII. J. verfasst; vgl. ed. Wag. S. 170: die גוים heissen אשכנזים u. s. w., ואע"פ שיש בהן הטובים לשון לעז והו' מיעומו אבל כל עיקר הגוים אשכנזים הם וישאל הם באו משם וכו'. Es bietet zu unserm Werke äusserst wenige Realparallelen, wie das Citat des Natan Official (s. Anhang); der dort vorkommende Ausdruck המינים מונים אותו steht hier zu Anf. Richter f. 58. Jenes leitet S. 186 Angriffe auf Evangelium und christliche Legende (z. B. vom heil. Gregor S. 197) ein: הוי שקוד ללמוד כדי [ודע מה?] שתשיב לאפיקורוס. Von einem